

Τό Πρόσφορο καί τό Ἀντίδωρο

- Πῶς ζυμώνεται τό πρόσφορο.
- Ποιός δικαιούται νά τό προσφέρει στήν ἐκκλησία καί ποιός ὄχι.
- Τό ψωμί καί τό κρασί στήν Εὐχαριστία.
- Τί εἶναι τό Ἀντίδωρο.
- Συμβολισμοί καί ἐρμηνεῖες.
- Πῶς παίρνουμε τό Ἀντίδωρο.

Ἐκδοσις:	Ἱ. Μητρόπολις Δημητριάδος.
Κείμενα:	Μητροπολίτης Δημητριάδος Χριστόδουλος.
Ἐπιμέλεια ἔκδοσης:	Ἀρχιμ. Θεολόγος Ἀποστολίδης.
Φωτογραφίες:	Ἀρχεῖο Ἱ. Μητροπόλεως Δημητριάδος.
Στοιχειοθεσία:	Ἐκδόσεις "ΩΡΕΣ", Σπυριδὴ 50, Βόλος τηλ. 21.422.
Καλλιτεχν. ἐπιμέλεια:	Τάσος Ξουράφας, Δ. Δαλεζίου 25, Βόλος, τηλ. 25.529.
Ἐκτύπωση:	Ἀλέκος Ξουράφας, Φιλ. Ἐταιρείας 19, Βόλος, τηλ. 67.639.
Χορηγός:	Οἶκογ. Κων. Ζουζούλα, εἰς μνήμην γονέων, Στυλιανοῦ καὶ Μαρίας
© copyright:	Ἱερά Μητρόπολις Δημητριάδος.

ISBN 960 - 7175 - 80 - 8

Τό ψωμί καί τό κρασί στήν Εὐχαριστία

Από τά πρώτα ἀκόμη χρόνια τοῦ Χριστιανισμοῦ ἡ Ἐκκλησία συνάχθηκε γύρω ἀπό τρία βασικά στοιχεῖα: τήν ὑλική τροφή, τή δέηση καί τήν "κλάση τοῦ ἄρτου". Οἱ πρώτοι χριστιανοί τῆς ἐποχῆς τῶν Ἁγ. Ἀποστόλων στή διάρκεια τῶν εὐχαριστιακῶν τους συνάξεων ἔτρωγαν ὅλοι μαζί τό ἴδιο φαγητό, ἔψελναν ὕμνους, ἔκαμαν προσευχή καί ἄκουαν τή διδασχὴ τῶν Ἀποστόλων, καί τέλος ἔτρωγαν τό ἁγιασμένο ψωμί δηλ. τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ καί ἔπιναν τό ἁγιασμένο κρασί, δηλ. τό Αἷμα Του. Αὐτή ἡ μετάληψη ἦταν στοιχεῖο ἀπαραίτητο ζωῆς, γιατί ὠδηγοῦσε στήν πρόσληψη τοῦ ἰδιοῦ τοῦ Χριστοῦ, πού εἶναι "ἡ Ὁδός, καί ἡ Ἀλήθεια καί ἡ ζωή".

Ἡ "κλάση τοῦ ἄρτου" ἔγινε γιά τοὺς δύο Μαθητές στοὺς Ἑμμαοὺς τό κλειδί γιά τήν ἀναγνώριση τοῦ Χριστοῦ. Κι ἐμεῖς σήμερα, προσφέροντας ψωμί καί κρασί στήν Εὐχαριστία, καί ξαναπαίρνοντάς τα μετά τήν ἀνάδειξή τους, μέ τήν ἐπίκληση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, σέ Σῶμα καί σέ Αἷμα Χριστοῦ, βιώνουμε τό συναπάντημα μαζί Του σέ μία διαφορετική πραγματικότητα. Στήν Ἐκκλησία ἀνταμώνουμε τό Χριστό καί τή Βασιλεία Του καί μεταμορφωνόμαστε μέ τή χάρι Του.

Οἱ Πατέρες ὠνόμαζαν Εὐχαριστία τήν προσφορά τοῦ ἄρτου καί τοῦ οἴνου, τήν καθιέρωσή τους καί τήν κοινωνία τους. Στή θ. Εὐχαριστία καλούμεθα οἱ πιστοί νά προσφέρουμε στό Θεό αὐτά πού ὁ ἴδιος μᾶς ἔχει προηγουμένως προσφέρει. "Τά σά ἐκ τῶν σῶν" τοῦ προσφέρουμε. Καί τό ψωμί καί τό κρασί εἶναι τά πιό βασικά στοιχεῖα τῆς τροφῆς μας. Δηλ. τῆς ἴδιας μας τῆς ζωῆς.

“Ετσι, αντιπροσφέροντας στο Θεό ψωμί και κρασί, γινόμαστε ιερουργοί του μυστηρίου της ζωής, σε κοινωνία μαζί με το Θεό. Του προσφέρουμε τον ίδιο τον έαυτό μας, τη ζωή μας, όλο τον κόσμο. “Όπως και Έκείνος προσφέρθηκε για μᾶς θυσία, δίνοντάς μας το νόημα της ζωής μας. ‘Ο Χριστός μᾶς ζητεί μιᾶ κίνηση λατρείας και αΐνου στην οποία μεταμορφώνεται κάθε χαρά, κάθε λύπη, κάθε απογοήτευση, κάθε πείνα και δίψα μας. Καί η κίνηση αυτή ολοκληρώνεται με τήν προσφορά του κόσμου και του έαυτού μας σ’ Αυτόν.

Με τήν προσφορά δέ αυτή ο κόσμος όλος εξαγιαζεται, ή ολόκληρη της ζωής μας προσφέρεται στο Χριστό για να τήν επαναφέρει στο Θεό. Γιατί στή θ. Εύχαριστία είναι ο ίδιος ο Χριστός πού μᾶς οδηγεί όλους μας προς τό Θεό. Τελικά έμεις μέν προσφέρουμε τόν ἄρτο και τόν οἶνο, όμως γρήγορα ανακαλύπτουμε πώς δέν υπάρχει τίποτε άλλο για να προσφέρουμε στο Θεό, παρά τόν ίδιο τόν ‘Ιησού Χριστό, πού είναι ή Ζωή του κόσμου. Γι’ αυτό και ο Χριστός είναι και “ο προσφέρων και ο προσφερόμενος”, πού μᾶς αποκαλύπτει πώς ή μόνη Εύχαριστία είναι ο ίδιος ο Χριστός. ‘Ωστόσο μή έχοντας τί άλλο να Του δώσουμε, Του δίνουμε αυτά πού Έκείνος μᾶς έδωσε.

‘Η προσφορά τῶν Δώρων, μέρος τῆς θ. Λειτουργίας

Στά πρώτα χρόνια οί χριστιανοί πρόσφεραν τά Δῶρα τους δηλ. τόν ἄρτο και τόν οἶνο για τήν τέλεση τῆς Θ. Λειτουργίας τήν ὥρα πού ἄρχιζε τό μυστήριό, δηλ. στή μέση περίπου τῆς θ. Λειτουργίας ὅπως τελείται σήμερα. Τοῦτο ἐσήμαινε πώς προηγουμένως ἐπρεπε να ἔχουν κλείσει οί θύρες τοῦ ναοῦ και να ἔχουν παραμείνει μέσα μόνον οί πιστοί. Τότε ἐφερναν οί πιστοί τό ψωμί και τό κρασί στόν λειτουργό ιερέα και τά ἐναπέθεταν ἐπάνω στήν ‘Αγ. Τράπεζα. ‘Η στιγμή τῆς προσφοράς αὐτῆς ἦταν ἱερή και μόνον οί μεμνημένοι στή πίστη δικαιούνταν να τήν ζοῦν.

‘Αργότερα ἐπί ‘Ιουστινιανοῦ (μέσα τοῦ βου αἰῶνος) ἀρχίζουν να ἀλλάζουν τά πράγματα. ‘Αρχικά ἐπεβλήθη ή συνήθεια να γίνεται ή προσφορά ὀχι ἐπί τῆς ‘Αγ. Τραπέζης, ἀλλά ἐπάνω σέ ἄλλο εἰδικό τραπέζι δίπλα ἀπό τήν ‘Αγ. Τράπεζα, και σιγά - σιγά μετεκινήθη ή ὅλη τελετή νωρίς, δηλ. πρό τῆς ἀρχῆς τῆς θ. Λειτουργίας και χωρίς να ἀκούονται τά λόγια πού λέει ο ἱερεύς.

‘Ο ἅγιος Νικόλαος Καβάσιλας (1350) βλέπει στήν πρό τῆς ἐνάρξεως τῆς θ. Λειτουργίας μετάθεση τῆς προσφοράς τῶν δῶρων ἕνα συμβολισμό δηλ. τήν ἀφιέρωση τῶν βασικῶν στοιχείων τῆς ζωῆς μας τοῦ ψωμοῦ δηλ. και τοῦ κρασιοῦ, στο Θεό ὡς πρόγευση και ἀρραβῶνα τῆς θυσίας πού τελείται στή διάρκεια τῆς θ. Λειτουργίας.

Ποιοί δικαιούνται να προσφέρουν και ποιοί όχι

Από την εποχή αυτή παγιώνονται έτσι τά πράγματα και διαμορφώνονται όπως ισχύουν και σήμερα. Οι λειτουργικοί τύποι έχουν γνωρίσει μιά ιστορική εξέλιξη αλλά η ουσία των πραγμάτων παραμένει πάντοτε η ίδια. Η Έκκλησία έδωσε από την αρχή μεγάλη σημασία στην προετοιμασία της προσφοράς των Δώρων από τους πιστούς, και γι' αυτό δέν δεχόταν τά Δώρα αυτά από τόν οιονδήποτε.

Οι Κανόνες απαγορεύουν σέ διάφορα πρόσωπα, πού έχουν δημοσία άμαρτήσσει νά προσφέρουν τά Δώρα τους στήν έκκλησία. Τό μέτρο αυτό είναι και παιδαγωγικό -νά φέρει σέ συναίσθηση τούς άμαρτάνοντας και νά διδάξει και τούς άλλους- και ουσιαστικό. Σημαίνει δηλ. ότι πρέπει να είναι κανείς καθαρός από «ρύπου» προκειμένου να προσφέρει στο Θεό τήν προσφορά του. Ο Θεός δέν δέχεται προσφορές προερχόμενες από ανθρώπους πού βαρύνονται μέ σοβαρές άμαρτίες γιά τίς όποιες δέν έχουν μετανοήσει. Γι' αυτό πάντοτε ή προσφορά των Δώρων συνδυάζονταν μέ τήν καθαρή συνειδητή ζωή εκείνου ή εκείνης πού τά προσέφερε.

Πιο συγκεκριμένα θά πρέπει νά πούμε ότι σύμφωνα μέ τίς άπαντήσεις του Πέτρου του χαρτοφύλακος, δέν γίνονται δεκτές οι προσφορές, **άνδρός πού συζεί μέ γυναίκα άνευλόγητη** (άστεφάνωτη) ή γυναικός πού συζεί παράνομα. Επίσης δέν πρέπει νά προσφέρει δώρα ή **λεχώνα γυναίκα** άν δέν περάσουν οι 40 ήμέρες του καθαρισμού. Κάποιος άλλος από τό σπίτι της μπορεί νά προσφέρει υπέρ αυτής.

- Δέν γίνεται επίσης δεκτή ή προσφορά από ένα **πατέρα του όποιου ό γιός πορνεύει έν γνώσει του**.

- Τό ίδιο ισχύει και γιά τούς πόρνους, **άνδρες και γυναίκες**, ή και γιά εκείνους πού τούς διευκολύνουν.

Μέ ένα λόγο, κάθε χριστιανός πού ζή βίο άμαρτωλό, χωρίς να μετανοεί και ό βίος του αυτός είναι γνωστός στήν κοινωνία ή διατελεί υπό έπιτίμιο πού έπεβλήθη από τόν πνευματικό, δέν μπορεί νά προσφέρει Δώρα.

Ατυχώς, θά πρέπει νά παραδεχθούμε ότι σήμερα δέν τηρούνται μέ ακρίβεια όλα αυτά. Καί τούτο είτε διότι οι ιερείς μας δέν τολμούν νά έμποδίσουν κάποιον, πού γνωρίζουν ότι υπάγεται στίς παρά πάνω απαγορεύσεις, γιά τό κόστος πού συνεπάγεται γι' αυτούς μιά τέτοια απαγόρευση, είτε διότι τά πνευματικά αισθητήρια κλήρου και λαού έχουν χαλαρώσει επικίνδυνα.

Κλασσική περίπτωση ἀκριβοῦς τηρήσεως τῆς ἐπιταγῆς τῶν Ἱ. Κανόνων στό σημεῖο αὐτό εἶναι τό παράδειγμα Ἀμβροσίου Μεδιολάνων πού ἀπαγόρευσε στόν αὐτοκράτορα Θεοδόσιο τό Μέγα τήν εἰσοδο στό ναό ἐπειδή ἐβαρύνετο μέ τό ἐγκλημα τῆς ἐν ψυχρῷ δολοφονίας χιλιάδων Θεσσαλονικέων. Καθώς καί τοῦ Μεγ. Βασιλείου, ὁ ὁποῖος δέν ἐδέχθη τήν προσφοράν τοῦ αὐτοκράτορος Οὐάλη, ἔνεκα τῶν ἀρειανικῶν του στρατευμάτων.

Διαταγή Ἀποστόλων Δ, VII

VI Χρή δέ τόν ἐπίσκοπον εἰδέναι, τίνων ὀφείλει δέχεσθαι καρποφορίας καί τίνων οὐκ ὀφείλει. 2. φυλακτέοι γάρ αὐτῷ πρός δόσιν κάπηλοι. "οὐ δικαιωθήσεται" γάρ "κάπηλος ἀπό ἁμαρτίας." περί αὐτῶν γάρ πού καί Ἡσαΐας ὀνειδίζων τόν Ἰσραήλ ἔλεγεν. "Οἱ κάπηλοι σου μίσγουνσιν τόν οἶνον ὕδατι." 3. φευκτέοι δ' αὐτῷ καί πόρνοι, "οὐ προσοίσεις" γάρ "τῷ Κυρίῳ μίσθωμα πόρνῃς." καί ἄρπαγες καί τῶν ἀλλοτρίων ἐπιθυμηταί καί μοιχοί, βδελυκταί γάρ αἱ τούτων θυσίαι τῷ θεῷ. 4. ἀλλά καί οἱ ἐκθλίβοντες χήραν καί ὀρφανόν καταδυναστεύοντες καί τάς φυλάκας πληροῦντες ἀναιτίων ἤ καί τοῖς ἐαυτῶν οἰκέταις πονηρῶς χρώμενοι, πληγαῖς φημί καί λιμῷ καί κακοδουλίᾳ ἤ καί πόλεις ὅλας λυμαινόμενοι φευκτέοι ἔστωσάν σοι, ὦ ἐπίσκοπε, καί αἱ τούτων προσφοραί μυσαραί. 5. παραιτήση δέ καί ῥαδιουργούς καί ῥήτορας ἀδικία συναγωνιζόμενους καί εἰδωλοποιούς καί κλέπτας καί τελῶνας ἀδίκους καί ζυγοκρούστας καί δολομέτρους, καί στρατιώτην συκοφάντην, μή "ἀρχούμενον τοῖς ὀψώνιοις, ἀλλά τοὺς πένητας διασεύοντα", φονέα καί δῆμιον δικαστήν παράνομον, πραγμάτων ἀνατροπέα, ἀνθρώπων ἐπίβουλον, μιαρῶν ἐργάτην, μέθυσον, βλάσφημον, κίναιδον, τοκογλύφον, καί παντός ἐτέρου πονηροῦ καί τῇ γνώμῃ τοῦ Θεοῦ διαμαχόμενον, ὅτι λέγει ἡ γραφή "βδελυκτοὺς εἶναι παρά θεῷ" πάντας τοὺς τοιούτους.

Πῶς ἐτοιμάζεται τό πρόσφορο

Ἀλλά ὄχι μόνο ἡ προσφορά, τοῦ ἄρτου καί τοῦ οἴνου τελοῦσε ὑπό αὐστηρές ὁπωσδήποτε προϋποθέσεις ἀλλά καί ἡ παρασκευή τους. Καί αὐτή ὀφείλει νά πληροῖ ὠρισμένους βασικούς ὅρους πού ἐξασφαλίζουν τήν, βάσει τῆς δογματικῆς διδασκαλίας μας, ἀποτύπωση τῆς ἀποκάλυψης.

1. Καί κατ' ἀρχήν θά πρέπει νά ποῦμε πῶς τό ψωμί πού προσφέρεται στήν Εὐχαριστία γιά νά ἀγιασθῇ καί νά γίνῃ Σῶμα Χριστοῦ ὀνομάζεται εὐλογία ἢ προσφορά ἢ πρόσφορο ἢ ἀναφορά ἢ καί σκέτη λειτουργία. Πρέπει νά ζυμώνεται μέ ἐπιμέλεια στό σπίτι. Καί ὅπως δέν γίνονται δεκτοί γιά νά προσφέρουν τό Δῶρο τους οἱ πιστοί πού παραμένουν στίς πτώσεις τους, ἔτσι καί στήν παρασκευή τοῦ πρόσφορου ἐπιβάλλεται νά τηροῦνται οἱ βασικές προϋποθέσεις. Δηλ. ὁ ἄνθρωπος πού θά ἀσχοληθῇ μέ αὐτήν ὀφείλει νά εἶναι πιστός, εὐλαβής, μετανοῶν γιά τίς ἁμαρτίες του καί καθαρός στό σῶμα του. Φουρνάρηδες πού, μαζί μέ τά ψωμιά τῆς ἡμέρας, ζυμώνουν καί πρόσφορα χωρίς ἐπίγνωση τοῦ τί κάνουν ἁμαρτάνουν καί προσθέτουν βάρη στήν ψυχή τους. Στίς μονές εἰδικό πρόσωπο ἀναλαμβάνει νά ἐπιτελεῖ αὐτό τό διακόνημα (προσφοράρης).

2. Τό πρόσφορο ζυμώνεται μέ σταρένιο ἀλεύρι πρώτης ποιότητος. Ἡ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία μας δέν χρησιμοποιοῖ ἄζυμα, ὅπως οἱ Ρ/Καθολικοί. Καί τοῦτο διότι τηρεῖ μέ ἀκρίβεια τήν παράδοση πού μᾶς ἔχουν διασώσει οἱ θεῖοι Εὐαγγελιστές καί μάλιστα ὁ Ἰωάννης. Σύμφωνα μέ τή διήγησή του ὁ Κύριος ἔφαγε μέ τούς Μαθητές Του τόν Μυστικό Δεῖπνο 24 ὥρες πρίν ἀπό τό ἐβραϊκό Πάσχα, στή διάρκεια τοῦ ὁποῦ ἐχρησιμοποιοῦντο ἄζυμα. Αὐτό σημαίνει ὅτι ὁ Κύριος παρέδωσε τό μυστήριο τῆς Εὐχαριστίας χρησιμοποιώντας ἐνζυμο ψωμί, ἀπό αὐτό πού ἔτρωγαν καί οἱ ἐβραῖοι ὅλες τίς ἡμέρες τοῦ χρόνου, ἐκτός ἀπό τήν ἡμέρα τοῦ Πάσχα. Ἀλλωστε καί ἡ ΡΚαθολική Ἐκκλησία τήν θεωρίαν περί ἀζύμων τήν πρωτοεμφάνισε κατά τόν 11ο αἰῶνα. Μέχρι τότε χρησιμοποιοῦσε γιά τή θ. Λειτουργία ἐνζυμα, ὅπως καί ἐμεῖς. Πρόκειται ἐπομένως γιά νεωτερισμό ἀπόβλητο. Γιά τήν παρασκευήν τοῦ πρόσφορου χρησιμοποιεῖται καθαρό σιτάρι καί ὄχι ἄλλο δημητριακό (σίκαλις, ἀραβόσιτος κλπ).

3. Τό πρόσφορο παρασκευάζεται μέ προζύμι. Εὐσεβεῖς γυναῖκες πού καταπιάνονται μέ τό ζύμωμα τοῦ πρόσφορου, συνηθίζουν νά "πιάνουν" τό προζύμι μέ βασιλικό ἀπό τόν Τ. Σταυρό, ἀντί μέ κοινή μαγιά. Πρόκειται γιά εὐλαβική συνήθεια πού προδίδει βαθειά πίστη. Καί εἶναι καί αὐτό τρανή ἀπόδειξη τῆς ιερότητος τῆς ὅλης ἐργασίας, πού στηρίζεται πάνω στήν θαυματουργοῦσα πίστη μας. Ἡ διαδικασία τῆς προετοιμασίας τοῦ ζυμώματος εἶναι μέν ἀπλή, ὅμως ἐπιβάλλεται νά παρακολουθεῖται ἀπό ἕνα ἀνάλογο πρὸς τὴν ιερότητα τοῦ ἔργου, περίγυρο. Κατά τὴν ὥραν ἐπομένως τῆς προετοιμασίας τηρεῖται σιγή, γίνεται προσευχή, ἀνάβεται κερί, καί καίεται λιβάνι.

4. Ἀφοῦ ἐτοιμασθῇ τό προζύμι, ἀκολουθεῖ τό ζύμωμα σέ χώρο καθαρό καί σέ σκεύη πού χρησιμοποιοῦνται μόνο γι' αὐτό τό σκοπό. Πρὸς τοῦτο πρέπει νά στρωθῇ κατάλληλα μέ λευκή καθαρή πετσέτα τό τραπέζι πάνω στο ὁποῖο γίνεται τό ζύμωμα ἐνῶ πάνω στό τραπέζι καίει κερί καί θυμίαμα. Ἡ νοικοκυρά πού ζυμώνει ἔχει χέρια καθαρά, καί ρούχα καθαρά καί προσεύχεται κατά τὴν ὥρα τοῦ ζυμώματος. "Ὅταν τελειώσει τό ζύμωμα θά πλασθῇ τό στρογγυλό καρβέλι γιά νά τοποθετηθῇ ἐπάνω του ἡ σφραγίδα. Τό πρόσφορο εἶναι στρογγυλό. Παλαιότερα, πρὸ τῆς ἀλώσεως, ἐχρησιμοποιοῦντο τετράγωνα πρόσφορα. Σήμερα εἶναι στρογγυλά. Συμβολίζουν τό ἀναρχον καί ἀτελεῦτητον τοῦ Θεοῦ. Ἡ σφραγίδα πού "πατιέται" ἐπάνω στό ζυμάρι εἰκονίζει ἕνα σταυρό. Τό κάθετο τμήμα του ἀπαρτίζεται ἀπὸ τρία ἰσομερῆ τετράγωνα τεμάχια, καθένα ἐκ τῶν ὁποίων εἰκονίζει σταυρό καί στὰ τέσσερα ἄκρα του τὰ γράμματα ΙΣ-ΧΡ-ΝΙ-ΚΑ (Ἰησοῦς Χριστός Νικᾷ). Στό ὀριζόντιο τμήμα του ὁ σταυρός περιλαμβάνει δύο τετράγωνα ἐκατέρωθεν τοῦ κεντρικοῦ, πού εἰκονίζουν τό μέν τὴν Παναγίαν σέ σχῆμα τριγώνου μέ τα ἀρχικά Μ καί Θ (Μήτηρ Θεοῦ) τό δέ τὰ 9 τάγματα τῶν ἀγγέλων σέ σχῆμα 9 μικρῶν τριγώνων σέ σειρές ἀπὸ τρία τριγωνάκια σέ κάθε σειρά. Οἱ σφραγίδες αὐτές, πού εἶναι ξύλινες, κατασκευάζονται βασικά στό "Αγ. Ὅρος" ἢ καί σέ ἄλλα μοναστήρια σκαλιστές καί μέ μεγάλη δεξιотехνία. Στό ἐμπόριο διατίθενται καί πλαστικές, πού πρέπει νά ἀποφεύγονται ὡς εὐτελεῖς.

"Ὅχι δέ ἀπὸ σιτάρι μόνον πρέπει οἱ χριστιανοί νά κατασκευάζουν τὰς προσφορὰς τοῦ ἄρτου, ἀλλὰ καί ἀπὸ σιτάρι τό πλεον ἐκλεκτόν, τό ὁποῖον μέ διαφορετικόν τρόπον ἀπὸ τό κοινόν ψωμί, πρέπει νά τό παστρεύουν καί νά τό ἀλέθουν καί νά τό ζυμώνουν καί νά τό φουρνίζουν, τὴν δέ προσφορά τοῦ οἴνου ἦτοι τό νᾶμα, πρέπει νά τό διαλέγουν καί αὐτό, ὅπου νά μὴν εἶναι ξύδι, ἢ μοῦστος, ἢ πετμέζι ἢ ἄλλο τι γέννημα τῆς ἀμπέλου, ἀλλὰ ἀπὸ μόνον κρασί καί κρασί καλόν καί κόκκινον, διατί

τό κόκκινον ἔχει περισσotέραν ἀναλογίαν καί ὁμοιότητα μέ τό αἷμα, εἰς τό ὁποῖον ἔχει νά μεταβληθῇ ἐν τοῖς μυστηρίοις. Διότι ἐκεῖνοι ὅπου τοιαύτας ἐκλεκτάς προσφοράς προσφέρουσιν εἰς τόν Θεόν, παρομοιάζουσι μέ τόν Ἀβελ, τοῦ ὁποῖου ἐδέχθη τήν θυσίαν ὁ Κύριος. Ὅσοι δέ, ὄχι ἀπό τά καλύτερα, ἀλλά ἀπό τά κατώτερα προσφέρουσιν εἰς τόν Θεόν, οὗτοι μέ τόν Κάϊν παρομοιάζουσι, τοῦ ὁποῖου δέν ἐδέχθη τά δῶρα ὁ Θεός, ἀλλά τά ἀπεστράφη" (Νικοδήμου Ἀγιορείτου, Ἑρμηνεία Ἡ' κανόνος Θεοφ. Ἀλεξανδρείας).

5. Ὅταν τό πρόσφορο ψηθῇ στό φούρνο, τυλίγεται σέ καθαρή πετσέτα καί ἔτσι προσφέρεται στόν ἱερέα γιά τή θ. Λειτουργία. Τουλάχιστον 2 πρόσφορα χρειάζονται γιά κάθε θ. Λειτουργία, κατά τόν ἁγ. Νικόδημον τόν Ἀγιορείτην. Ἀπό τό ἕνα θά ἐξαχθῇ μόνον ὁ Ἀμνός καί ἀπό τό ἄλλο οἱ ὑπόλοιπες μερίδες (Πηδάλιον σ. 83). Ἀπό τό πρόσφορο ὁ ἱερεὺς θά "προσκομίσει" δηλ. θά κόψῃ μέ τήν ἁγία Λόγχη, 5 συνολικά τεμάχια. Τό πρῶτο, εἶναι τό κεντρικό τετράγωνο στό σταυρικό σχῆμα πού περιγράψαμε. Αὐτό ἐξάγεται μέ προσοχή καί συμβολίζει τόν Ἀμνό δηλ. τόν Ἰησοῦ Χριστό. Ὁ Ἀμνός τοποθετεῖται ἀπό τόν λειτουργό ἱερέα πάνω στό Ἀγ.

Δισκάριο καί στό μέσον αὐτοῦ. Ἀκολουθεῖ ἡ ἐξαγωγή τῆς "μερίδος" τῆς Θεοτόκου. Ὁ ἱερεὺς κόβει τό τρίγωνο ἀπό τό ἀριστερό μέρος τοῦ προσφύρου καί τό τοποθετεῖ στή δεξιὰ τοῦ Ἀμνοῦ, πάνω στο ἅγ. Δισκάριο. Ἐπειτα κόβονται οἱ "μερίδες" τῶν 9 ἀγγελικῶν ταγμάτων πού βρίσκονται στή δεξιὰ τοῦ προσφύρου, καί τοποθετοῦνται στό Ἀριστερόν τοῦ Ἀμνοῦ καί αὐτές πάνω στό Ἅγ. Δισκάριο. Τέλος κόβονται καί ἄλλα δύο τεμάχια, τό ένα γιά τό μνημόνευμα τῶν ζώντων καί τό ἄλλο γιά τοὺς κεκοιμημένους. Δηλ. ὁ ἱερεὺς προετοιμάζων τήν πρόθεσιν, μνημονεῦει τὰ ὀνόματα πού τοῦ δίδουν οἱ πιστοί ἢ ὀνόματα πού ὁ ἴδιος γνωρίζει βγάζοντας ἀπό κάθε τεμάχιο, ἀνάλογα μέ τό μνημόνευμα ζώντων ἢ κεκοιμημένων, ἓνα ψιχουλάκι πού συμβολίζει τήν ψυχή τοῦ μνημονευόμενου προσώπου. Τά ψιχουλάκια αὐτά τοποθετοῦνται ἔμπρός ἀπό τόν Ἀμνό σέ δύο σωρούς ἐκατέρωθεν, ἐνῶ στή μέση καί ἀνάμεσα σ' αὐτούς τοποθετεῖται ἡ "μερίδα" τοῦ Ἐπισκόπου τοῦ τόπου ὅπου τελεῖται ἡ θ. Εὐχαριστία, καί τέλος ἐκείνη τοῦ ἱερουργούντος ἱερέως.

6. Κανονικά πρέπει νά χρησιμοποιεῖται κάθε φορά ἓνας ἄρτος γιά τήν Προσκομιδή. Ἀπό αὐτόν ἐξάγονται καί τὰ 5 τεμάχια πού ἀναφέραμε πιο πάνω. Ἄλλωστε ἀπό τήν ἀρχαιότητα παρελάβαμε ἓνα ἄρτον νά προσκομίζουμε, ἀφοῦ, κατά τόν Ἀπόστολο Παῦλο: "ὁ ἄρτος ὃν κλῶμεν (τεμαχίζομεν) οὐχί κοινωνία τοῦ σώματος

του Χριστού ἐστίν; ὅτι εἷς ἄρτος, ἓν σῶμα οἱ πολλοὶ ἐσμέν. οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου μετέχομεν". Καί κατά τούς βυζαντινοὺς χρόνους ἓνας ἄρτος προσεφέρετο καί ἐχρησιμοποιεῖτο. Πολύ ἀργότερα ἀνεφάνη ἡ συνήθεια νά χρησιμοποιοῦνται 5 ἄρτοι, ὥστε ἀπό τόν καθένα νά ἐξάγεται καθένα ἀπό τὰ 5 τεμάχια πού τοποθετοῦνται πάνω στό "Αγ. Δισκάριο. Πάντως ὁ ἅγ. Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης διδάσκει, ὅπως εἶπαμε πῶς πάνω, ὅτι ὁ Ἀμνός πρέπει μόνος αὐτός νά ἐξάγεται ἀπό ἓνα πρόσφορο, καί ὅλα τὰ ἄλλα κομμάτια ἀπό ἄλλο ἢ ἀπό ἄλλα. Τοῦτο δέ διὰ νά κοπῇ τό ὑπόλοιπον τοῦ προσφόρου ἀπό τό ὅποῖον ἐξήχθη ὁ Ἀμνός, εἰς Ἀντίδωρον, πού δικαιοῦται νά φάγουν μόνον οἱ πιστοὶ καί μόνον μέσα στήν ἐκκλησία (βλ. Πηδάλιον σ. 681- 682).

7. Ἀπό ὅλα τὰ κομμάτια πού ἔχουν τοποθετηθῇ ἐπὶ τοῦ ἁγ. Δισκαρίου, μόνο τό κεντρικό δηλ. ὁ Ἀμνός γίνεται, μέ τήν ἐπίκληση τοῦ Ἀγ. Πνεύματος, Σῶμα Χριστοῦ. Τὰ ἄλλα ἀπλῶς ἐξαγιαζοῦνται καί εὐλογοῦνται. Ὅλα δέ τοποθετοῦνται μέσα στό "Αγ. Ποτήριο ἀναμειγνύμενα μέ τό Αἷμα τοῦ Κυρίου ὅταν πρόκειται νά γίνει ἡ θ.

Κοινωνία τῶν πιστῶν."Ὁ ἄρτος λοιπόν εἶναι ἔνζυμος, ἐπειδὴ εἶναι ὡς εἰς ἔμψυχος διὰ μέσου τῆς ζύμης καὶ ἀληθινὰ τέλειος· μαρτυρεῖ δὲ αὐτός ὅτι τό πρόσλημμα, ἦτοι τό σῶμα τό ὁποῖον ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ προσέλαβεν, ἦτο τέλειον καὶ αὐτός ὁ Κύριος ἡμῶν σάρεξ ἐγένετο χωρίς νά ἀλλοιωθῇ καὶ ἦτο μέ ψυχὴν λογικὴν καὶ νοεράν, ὅταν προσέλαβε τὴν ἀνθρωπότητα καὶ ὅτι ἦτο τέλειος ἄνθρωπος, διὰ νά ἀναπλάσῃ καὶ ἐμέ ὁλόκληρον. Τρία δέ τινά πράγματα εἶναι ἐντός αὐτοῦ τοῦ ἄρτου, διὰ τὰ τρία μέρη, τὰ ὁποῖα ἔχει ἡ ψυχὴ καὶ διὰ τὴν τιμὴν τῆς Ἀγίας Τριάδος. Ἄλευρον ὁμοῦ μέ ζύμην, ἡ ὁποῖα δηλοῖ τὴν ψυχὴν· καὶ νερόν, τό ὁποῖον δηλοῖ τό βάπτισμα· καὶ ἄλας, ὅπερ σημαίνει τὸν νοῦν καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Θεοῦ Λόγου, ὁ ὁποῖος εἶπε πρὸς τοὺς μαθητάς "Ὑμεῖς ἐστέ τό ἄλας τῆς γῆς"... Ἐψημένος δὲ εἶναι ὁ ἄρτος εἰς πυράν, ὅτι Θεός ὢν ὅλος ἠνώθη μέ ἡμᾶς καὶ μᾶς μετέδωκεν ἀπὸ τὴν δύναμιν καὶ ἐνέργειάν Του ἢ διὰ νά εἶπω κάλλιον ἠνώθη ὅλος μέ ὅλην τὴν ἰδικὴν μας πρώτην ἀρχήν". (Συμεῶν Θεοσ/κης, Περί τῆς ἱερᾶς τελετῆς τῆς θείας Λειτουργίας, Κεφ. Θ')

Εἶναι μέγα καὶ ἱερό τό ἔργο τῆς παρασκευῆς τοῦ προσφόρου. Ἀνήκει στά εὐλαβῆ ἔργα τῶν εὐλαβικῶν γυναικῶν, πού ὁμως σήμερα ὅλο καὶ περισσότερο σπανίζουσιν. Στίς πόλεις εὐρίσκονται πάντοτε μεταξύ τῶν ἐνοριτισσῶν γυναῖκες πού ἔχουν τὴ διάθεσιν νά ἀσχοληθοῦν μέ τό ζύμωμα τοῦ προσφόρου. Στά χωριά εἶναι πολὺ δύσκολο νά βρεθοῦν τέτοιες γυναῖκες. Καὶ οἱ ἱερεῖς ἀναγκάζονται νά χρησιμοποιοῦν γιὰ τὴ θ. Εὐχαριστία ψωμί τοῦ φούρνου ἢ πρόσφορο ζυμωμένο ἀπὸ τὸν φούρναρη. Ἐφθάσαμε στό σημεῖο οὔτε οἱ πρεσβυτέρους (παπαδιές) νά ἀσχολοῦνται μέ τό ἔργο αὐτό. Καὶ ὁμως ἡ Ἐκκλησία ἀνέκαθεν ἔδωσε μεγάλη προσοχή καὶ σ' αὐτό. Ἄλλωστε εἶναι αὐτονόητο πόσο ἱερό εἶναι τό ἔργο τῆς παρασκευῆς τῶν Δώρων πού προσφέρονται γιὰ νά τελεσθῇ τό μυστήριον τῆς θ. Εὐχαριστίας.

Οἱ χριστιανοὶ καὶ οἱ χριστιανές μας πρέπει νά γνωρίζουν ὅτι ὁ ἱερεὺς δέεται σέ κάθε θ. Λειτουργία ὑπὲρ ἐκείνων πού προσέφεραν τὰ Δῶρα καὶ "ὑπὲρ ὧν καὶ ἐφ' οἷς αὐτὰ προσεκόμισαν". Εὐχεται γιὰ τίς οἰκογένειές των, γιὰ τὰ παιδιά των καθὼς καὶ γιὰ ἐκείνους, ζώντας καὶ κεκοιμημένους, ὑπὲρ τῶν ὁποίων τὰ προσέφεραν. Στά βυζαντινά χρόνια τὰ Δῶρα προσέφερεν ὁ αὐτοκράτωρ. Σήμερα τό δικαίωμα αὐτό τό ἔχουν ὑπὸ προϋποθέσεις ὅλοι οἱ πιστοί. Εἶναι κρίμα νά παρατηρεῖται ἀπροθυμία γιὰ ἀσκήσιν του.

Συνταγή

Πρός διευκόλυνσιν τῶν εὐσεβῶν γυναικῶν πού θά ἤθελαν νά ζυμώσουν ἓνα πρόσφορο ἀντιγράφουμε στή συνέχεια μιὰ πλήρη περιγραφή καί ὁδηγία γιά τήν ἀσφαλή παρασκευήν του, πού δανειζόμαστε ἀπό τό χριστιανικό περιοδικό "Πρός τήν Νίκην".

Γιά νά γίνει τό Μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας, πού εἶναι σκοπός τῆς Θείας Λειτουργίας, εἶναι ἀπαραίτητο ὁ ἱερεὺς νά ἔχει τό πρόσφορο, γιά νά κάνει τήν προσκομιδή. Ἀπ' αὐτό τό πρόσφορο θά βγάλει τόν "Ἀμνό", τό μεσαῖο τετράγωνο πού χρειάζεται, γιά νά τελεσθεῖ τό μυστήριον, καί ἄλλες μερίδες. Μέ τή δύναμη τοῦ Ἀγίου Πνεύματος θά μεταβληθεῖ αὐτός ὁ ἄρτος εἰς τό Τίμιον Σῶμα τοῦ Κυρίου, πού θά ἀξιώσει τόν κάθε πιστό νά μεταλάβει. Σκεφθήκαμε τήν τιμή, πού μᾶς κάνει ὁ Θεός, νά παρασκευάζουμε τό πρόσφορον;

Γιά νά ζυμώσουμε ὁμῶς πρόσφορον πρέπει πρῶτα ἀπ' ὅλα νά εἴμαστε καθαροί στήν ψυχή καί στό σῶμα. Καί τά σκεύη πού θά χρησιμοποιήσουμε νά εἶναι καθαρά καί, ἂν εἶναι δυνατόν, νά τά ἔχουμε προορισμένα μόνο γι' αὐτή τή χρήση. Ἡ σκέψη νά εἶναι συγκεντρωμένη στό μεγάλο γεγονός καί ἡ ψυχή νά προσεύχεται. Τό στόμα νά εἶναι κλειστό. Μποροῦμε νά ἔχουμε καί θυμίαμα.

Τί θά χρειασθοῦν γιά ἓνα πρόσφορον:

Ἀλεύρι: 750 γραμ. Τό μισό νά εἶναι σιταρένιο σκληρό (κίτρινο) καί τό ἄλλο μισό μαλακό ἢ Ἀλατίνη. Μαγιά: μέγεθος ἑνός ἀμύγδαλου Ἀλάτι: ἓνα κουταλάκι τοῦ γλυκοῦ γεμάτο Νερό: χλιαρό ὅσο πάρει (τό καλοκαίρι τελείως κρύο) Σφραγίδα: ξυλόγλυπτη (ποτέ πλαστική) Ταψάκι: Νο 20, Λεκάνη

Ἐκτέλεση:

Κοσκινίζουμε τό ἀλεύρι στή λεκάνη καί κάνουμε μία λακκουβίτσα. Λιώνουμε τή μαγιά σ' ἓνα φλιτζάνι τοῦ τσαγιοῦ μέ χλιαρό νερό καί τή ρίχνουμε στή λακκουβίτσα. Διαλύουμε καί τό ἀλάτι σέ χλιαρό νερό καί τό ρίχνουμε καί αὐτό μέσα. Τά ἀναμιγνύουμε ὅλα καί ρίχνουμε λίγο-λίγο τό ὑπόλοιπο νερό, ὥσπου νά ζυμωθεῖ ὅλο τό ἀλεύρι.

Τό ζυμώνουμε περίπου 20 λεπτά. Ἡ ζύμη πρέπει νά εἶναι σφιχτή. Σέ περίπτωση πού θά χρειασθεῖ ἡ ζύμη ἀκόμη λίγο νερό, βρέχουμε τά χέρια μας μέ χλιαρό νερό καί συνεχίζουμε τό ζύωμα, μέχρι νά τό ἀπορροφήσει.

Ὅταν ζυμωθεῖ καλά, πλάθουμε τή ζύμη σέ σχῆμα στρογγυλό καί τοποθετοῦμε τό πρόσφορο στό κέντρο τοῦ ταψιοῦ. Ἀπό πρὶν ὅμως ἔχομε ζεστάνει τό ταψάκι καί τό ἔχομε ἀλείψει ἐλαφρά ἀπό μέσα μέ κερί, γιά νά μὴν κολλήσει.

Στό κέντρο τοῦ προσφόρου βάζουμε τή σφραγίδα καί τὴν πιέζουμε μέ δύναμη καί ἐλαφρά τή στρίβουμε πολὺ λίγο, γιά νά ἀποτυπωθοῦν καλά τά γράμματα. Τὴ σηκώνουμε σιγά-σιγά καί πλάγια.

Μέ μιά ὀδοντογλυφίδα τρυπάμε στά ἄκρα τοῦ Σταυροῦ καί στὸν "Αμνό" (στό μεσαῖο τῆς σφραγίδας) στὶς 4 γωνίες καί ἀπὸ τό ἔξω μέρος.

Τό σκεπάζουμε μέ μιά καθαρή πάνινη πετσέτα καί ἀπὸ πάνω βάζουμε ἓνα καθαρό μάλλινο σκέπασμα. Περίπου σέ δύο ὥρες πρέπει νά ἔχει φουσκώσει. Ἐξω ἀπὸ τὴ σφραγίδα πιέζουμε τὴ ζύμη μέ τὸ δάχτυλό μας ἐλαφρά καί ὅταν ἡ ζύμη ξαναγυρίσει στὴ θέση τῆς, θά πεῖ ὅτι ἔχει φουσκώσει καί εἶναι ἔτοιμο γιά τὸ φοῦρνο.

Προθερμαίνομε τὸ φοῦρνο (10-15 λεπτά) καί σέ 250ο βάζουμε τὸ πρόσφορο νά ψηθεῖ ἐπὶ μισή ὥρα. Ὅταν πάρει χρῶμα ἀπὸ πάνω, κατεβάζουμε τὴ θερμοκρασία στοὺς 200ο καί τὸ σκεπάζουμε μέ ἀλουμινόχαρτο. Γιά νά ψηθεῖ χρειάζεται περίπου 1 1/2 ὥρα.

Θά τό πᾶμε στὴν Ἐκκλησία τυλιγμένο σέ πεντακάθαρη ἄσπρη πετσέτα καί σέ χαρτί καθαρό θά γράψουμε τὰ ὀνόματα αὐτῶν πού ζοῦν καί σέ ἄλλο χαρτί θά γράψουμε τὰ ὀνόματα ὧν βρῖσκονται στὸν οὐρανό.

Χαρὰ καί εὐφροσύνη θά νιώσουμε γιά μιά τέτοια εὐκαιρία, πού θά εἶναι καί εὐλογία ἀπὸ τὸν Θεόν.

Τί είναι τό 'Αντίδωρο

Τό "Αντίδωρο" (καί ὄχι ἀντίδερο) ἢ "ἡγιασμένον κλάσμα" (Βαλσαμών) ἢ "Εὐλογία" ἢ "Κατακλαστόν" (Νικηφόρος Ὁμολογητής) εἶναι τό μικρό κομματί εὐλογημένου ἄρτου πού μοιράζεται ἀπό τόν ἱερέα στό τέλος κάθε θ. Λειτουργίας στους πιστούς. Τό κομματί αὐτό προέρχεται ἀπό τό πρόσφορο πού ἐχρησιμοποιήθη γιά τήν ἐξαγωγή τοῦ Ἀμνοῦ καί τῶν ἄλλων μερίδων πού ἐτέθησαν μέσα στό ἅγ. Δισκάριο, καί μετά τήν εὐλογία καί τόν καθαγιασμό ἀνεμείχθησαν μέσα στό "Αγ. Ποτήριο μέ τό Αἶμα τοῦ Κυρίου. Σήμερα πού οἱ πιστοί εἶναι πολλοί, χρησιμοποιοῦνται καί ἄλλα πρόσφορα γιά τό 'Αντίδωρο, προκειμένου νά εἶναι ἄρκετό γιά νά καλύπτει ὅλη τή ζήτηση. Τά μικρά κομματάκια τοῦ Ἀντιδώρου εὐλογοῦνται ξεχωριστά ἀπό τόν λειτουργό ἱερέα ἀμέσως μετά τόν καθαγιασμό τῶν Δώρων. Αὐτό γίνεται ὅταν ψάλλεται τό "Ἄξιον ἐστίν..." ἀπό τους χορούς τῶν ψαλτῶν. Ὁ ἱερεὺς λαμβάνει κάθε πανέρι πού εἶναι γεμάτο μέ τά κομματάκια τοῦ ψωμοῦ αὐτοῦ, τό ὑψώνει ἐπάνω ἀπό τό ἅγιο Δισκοπότηρο, λέγει τήν εὐχή: **"Μνήσθητι Κύριε τῶν προσενεγκάντων καί δι' οὓς προσήγαγον" καί τό εὐλογεῖ σταυροειδῶς.** Ἐτσι τά κομμένα αὐτά σέ τετράγωνο σχῆμα μικρά κομματάκια ψωμοῦ εὐλογοῦνται καί διανέμονται στό τέλος τῆς θ. Λειτουργίας στους ἐκκλησιασθέντας. Τά πρόσφορα χρησιμοποιοῦνται γιά τή θ. Εὐχαριστία καί γιά τό 'Αντίδωρο. Ὅσα περισσεύουν διατίθενται στους ἱερεῖς, ἱεροψάλτες, νεωκόρους τῆς ἐκκλησίας καθὼς καί σέ πτωχοὺς, σύμφωνα μέ τίς Ἀποστολικές Διαταγές (Η,31 ΡΕ1,1128). Ἴδου τί προβλέπεται:

"Τὰς περισσεύουσας ἐν τοῖς μυστικοῖς (=μυστηρίοις) εὐλογίας, κατὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου ἢ τῶν πρεσβυτέρων, οἱ διάκονοι διανεμέτωσαν τῷ κλήρῳ: τῷ ἐπισκόπῳ μέρη τέσσαρα, πρεσβυτέρῳ μέρη τρία, διακόνῳ μέρη δύο. τοῖς δέ ἄλλοις ὑποδιακόνοις ἢ ἀναγνώσταις ἢ ψάλταις ἢ διακονίσσαις μέρος ἓν. Τοῦτο γάρ καλόν καί ἀποδεκτόν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἕκαστον τιμᾶσθαι κατὰ τήν αὐτοῦ ἀξίαν.

Δῶρο καί Ἀντίδωρο

Τό Ἀντί-δωρον, ὅπως τό λέγει καί ἡ ὀνομασία του, εἶναι κάτι πού προσφέρεται ἀντί τοῦ δώρου σέ ἀναπλήρωση δηλ. τοῦ δώρου **"ἀντί τοῦ μεγάλου ἐκείνου δώρου τῆς φρικτῆς κοινωνίας"** (Συμεών Θεσ/νίκης). Καί ἐδῶ ὡς Δῶρον νοεῖται ἡ θ. Κοινωνία τοῦ Σώματος καί τοῦ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Ἐπομένως ὅσοι μέν ἐκ τῶν χριστιανῶν κοινωνήσουν, αὐτοί παίρνουν τό Δῶρο δηλ. τόν Χριστό, ὅσοι ὁμως δέν κοινωνήσουν, γι' αὐτούς ἡ Ἐκκλησία προέβλεψε νά παίρνουν ἀντί τοῦ Δώρου τό Ἀντίδωρον. Σήμερα βλέπουμε νά παίρνουν Ἀντίδωρο καί αὐτοί πού ἐκοινώνησαν. Αὐτό εἶναι πλεονασμός, πού δέν βλάπτει βέβαια. Μᾶλλον ἔχει τό νόημα ἐνός καθαρισμοῦ τοῦ στόματος ἀπό τοὺς μαργαρίτες τοῦ ἁγίου Σώματος πού ἐνδεχομένως ἔχουν παραμείνει στό στόμα ἢ σά δόντια. Ἄλλωστε παλαιότερα ἐπικρατοῦσε ἡ εὐλαβική συνήθεια ὅσοι κοινωνοῦσαν νά πίνουν μετά τή θ. Κοινωνία τό λεγόμενο **"πλυσιδόντιον"** δηλ. λίγο κρασί μέ λίγο ψωμί ἀπό πρόσφορο. Μέ αὐτά ἐκαθάριζαν καί ἔπλεναν τό στόμα τους ὥστε νά μὴ μείνει τίποτε ἐκθετο ἀπό τά εἶδη τῆς θ. Μεταλήψεως πού μόλις εἶχαν πρὶν ἀπό λίγο λάβει. Σήμερα ἡ συνήθεια αὐτή περιορίσθηκε μόνο στοὺς ἱερεῖς, ἐπειδὴ προφανῶς εἶναι μέγας ὁ ἀριθμὸς τῶν κοινωνούντων.

Ἀντίδωρον δικαιούται νά λάβουν μόνον οἱ πιστοί, ὄχι οἱ κατηχούμενοι. Ἐπίσης δέν λαμβάνουν ἀντίδωρον ὅσοι ἄνδρες δέν ἔχουν ἄδειαν νά κοινωνήσουν (Πηδάλιον σ. 683) ἢ τελοῦν ὑπὸ ἐπιτίμιο. Γιά τίς γυναῖκες πού δέν ἔχουν ἄδειαν νά κοινωνήσουν οἱ Πατέρες ἐπιτρέπουν νά παίρνουν Ἀντίδωρον **"διὰ νά μὴ δώσουν ὑποψίαν εἰς τοὺς ἄνδρες των."** (Πηδάλιον σ. 737).

Συμβολισμοί καί ἐρμηνείες

Μερικοί ἐρμηνευτές λέγουν ὅτι τὸ Ἀντίδωρο δέν εἶναι μόνο μία ἀντί τοῦ Δώρου εὐλογία, ἀλλά εἶναι καί μία ἰσχνή ἐπιβίωση τῶν ἀρχαίων ἀγαπῶν δηλ. τῶν δειπνῶν πού ἔτρωγαν οἱ πρῶτοι χριστιανοί. Κατ' ἄλλους ὅμως τὸ Ἀντίδωρο δίδεται πρὸς τοὺς ἐκκλησιασθέντας προκειμένου νά ἀποφύγουν τίς ἐκκλησιαστικές ποινές πού οἱ Ἱ. Κανόνες ἀπειλοῦν σέ βάρος τῶν μὴ κοινωνούντων ἄνευ λόγου. Γιά νά ἀντιληφθοῦμε τὸ νόημα τῆς κυρώσεως αὐτῆς θά πρέπει νά θυμηθοῦμε ὅτι κάθε θ. Λειτουργία τελεῖται προκειμένου νά μεταβληθῇ τὸ ψωμί καί τὸ κρασί σέ Σῶμα καί Αἷμα τοῦ Κυρίου Χριστοῦ καί δοθῇ «εἰς βρώσιν τοῖς πιστοῖς». Οἱ Χριστιανοί δέχονται τὸ Σῶμα "εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καί ζωὴν αἰώνιον". Δέν ἦταν νοητό, ἰδίως στὰ ἀρχαία χρόνια, νά ὑπάρχουν πιστοὶ πού νά μὴ κοινωνοῦν σέ κάθε θ. Λειτουργία. Γι' αὐτό, ἂν κανεῖς δέν κοινωνοῦσε, ἔπρεπε νά δικαιολογήσῃ στὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινότητα τὸ λόγο τῆς ἀποχῆς του. Ἀλλοιῶς ἐδέχετο πνευματικὸ ἐπιτίμιο.

Ἔτσι σύμφωνα μέ τοὺς Η', ΞΘ' Κανόνες τῶν Ἀγ. Ἀποστόλων τιμωροῦνται μέ ἀφορισμὸ ἐκεῖνοι οἱ χριστιανοὶ πού εἴτε δέν παραμένουν μέχρι τέλους τῆς θ. Λειτουργίας, εἴτε παραμένουν μὲν μέχρι τέλους, ἀλλά δέν κοινωνήσαν. Τὰ ἴδια προβλέπει καί ὁ Β' Κανὼν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Συνόδου "ὥστε καρτερεῖν ἐξ ἀνάγκης καί αὐτοὺς τοὺς μὴ δυναμένους μεταλαβεῖν τῶν ἀχράντων μυστηρίων μέχρι τῆς εὐχῆς τῆς ἀπολύσεως, ἵνα λάβωσιν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἱερατεύσαντος τὴν εὐλογίαν τοῦ ἡγιασμένου κλάσματος" (Βαλσαμών).

Καί ὁ ἐπίσημος ἐρμηνευτὴς τῶν Κανόνων Πατριάρχης Θεόδωρος Βαλσαμών λέγει ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἐνεπνεύσθη τὴν διανομὴ τοῦ Ἀντιδώρου γιά νά ὑποχρεώσῃ ὅλους τοὺς πιστοὺς νά παραμένουν μέχρι τέλους προκειμένου νά λάβουν **"ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἱερατεύσαντος τὴν εὐλογίαν" τοῦ ἡγιασμένου κλάσματος.** Καί τοῦτο καί πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ποινῶν κατὰ τῶν μὴ κοινωνούντων.

Ἄλλοι ἐρμηνευτές δίδουν στὸ Ἀντίδωρο Θεομητορικούς συμβολισμούς, διότι τὸ πρόσφορο ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξήχθη ὁ Ἀμνός, συμβολίζει τὴν κοιλίαν τῆς Θεοτόκου. Πάντως Ἀντίδωρο δέν δίδεται οὔτε στοὺς ἑτερόδοξους, οὔτε στοὺς σχισματικούς ἢ αἵρετικούς.

Ἀντίδωρον καί θ. Κοινωνία

Τό Ἀντίδωρο βέβαια δέν μπορεί καί δέν πρέπει νά θεωρηθῇ ὡς ισότιμο καί ισάξιο μέ τή θ. Κοινωνία. Καμμία ὁμοιότης. Εἶναι ὅμως μιά εὐλογία πρὸς τοὺς πιστοὺς ἐξ ἀγάπης τῆς κοινῆς μας Μητέρας τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλά κανένας δέν πρέπει νά συγχέει τό Ἀντίδωρο μέ τή θ. Μετάληψη, λέγοντας "δέν πειράζει. Δέν κοινωνῶ μέν, ἀλλά παίρνω τό Ἀντίδωρο, τό ἴδιο κάνει".

Ἡ θ. Κοινωνία δέν ὑποκαθίσταται οὔτε μέ τό Ἀντίδωρο, οὔτε μέ τόν Μ. Ἀγιασμό. οὔτε μέ τό "Ζέον". Εἶναι πλάνη νά πιστεύει κανεῖς τό ἀντίθετο.

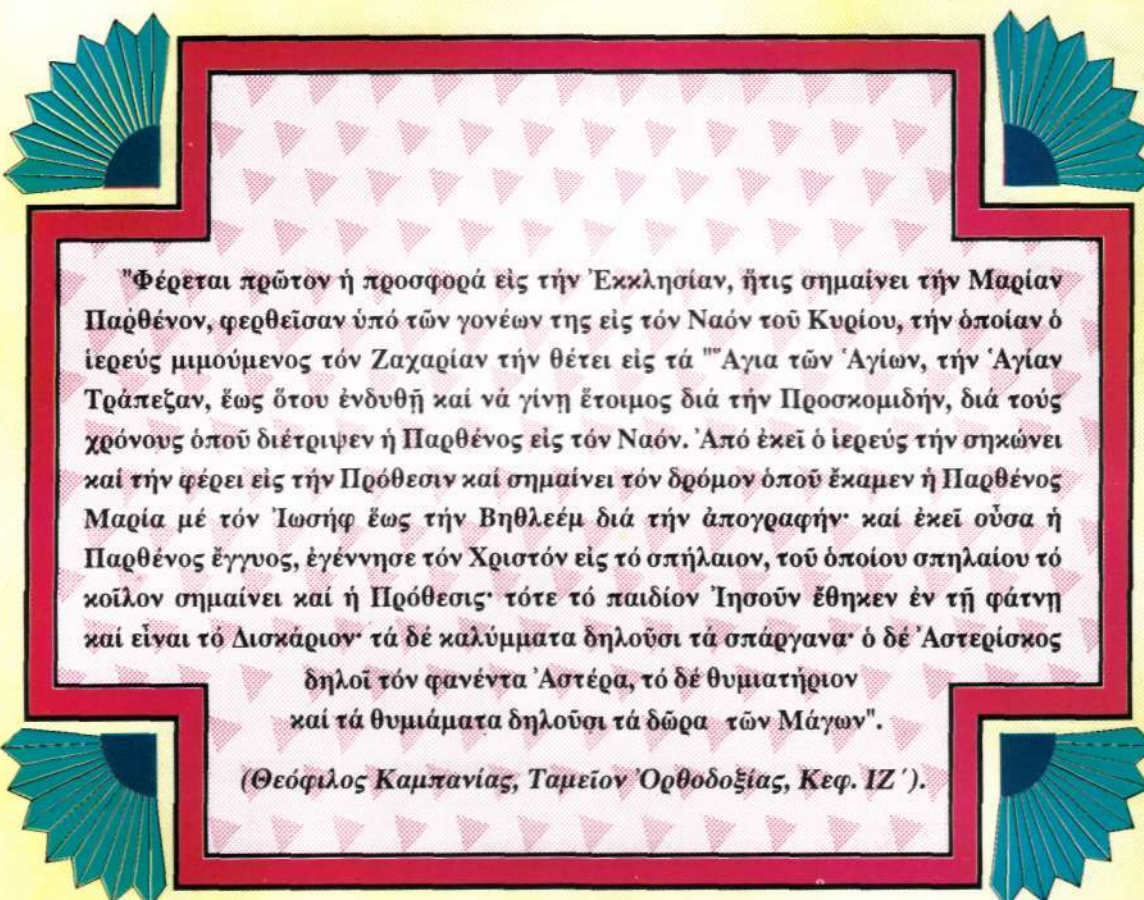
Μόνο ἀπό τό χέρι τοῦ λειτουργοῦ

Τό Ἀντίδωρο τό διανέμει ὁ ἱερεὺς πού ἐλειτουργήσει. Ἄν ὑπάρχει πολὺ ἐκκλησίασμα συνηθίζεται νά βοηθοῦν στή διανομή τοῦ ἀντιδώρου καί τυχόν ἄλλοι ἱερεῖς πού παρευρίσκονται χωρὶς νά ἔχουν λειτουργήσει.

Πάντως κανένας πιστός δέν πρέπει νά ἀναχωρεῖ ἀπὸ τό ναὸ μετὰ τό τέλος τῆς θ. Λειτουργίας χωρὶς νά πάρει τό Ἀντίδωρο ἀπὸ τό χέρι τοῦ ἱερέως. Εἶναι κακὴ ἢ συνήθεια πού παρατηρεῖται σέ μεγάλους ναοὺς πόλεων, εἴτε νά διανέμεται τό Ἀντίδωρο στό παγκάρι ἀπὸ τοὺς Ἐπιτρόπους, πού εἶναι λαϊκοί, εἴτε νά λαμβάνεται δι' αὐτοεξηγηρητέσεως ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς πιστοὺς. Παίρνοντας κανεῖς τό Ἀντίδωρο ἀπὸ τό παγκάρι στερεῖται τῆς εὐκαιρίας νά λάβει τὴν εὐλογία τοῦ λειτουργοῦ ἱερέως φιλώντας του τό χέρι.

"Οἱ δέ (πιστοί) σὺν εὐλαβείᾳ πάσῃ δέχονται (τό Ἀντίδωρον) καὶ καταφιλοῦν τὴν δεξιάν, ὥς ἂν προσφάτως ἁψαμένην τοῦ Παναγίου Σώματος τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ καὶ τὸν ἐκεῖθεν ἁγιασμόν καὶ δεξάμενην καὶ μεταδοῦναι τοῖς ψαύουσι δυναμένην".

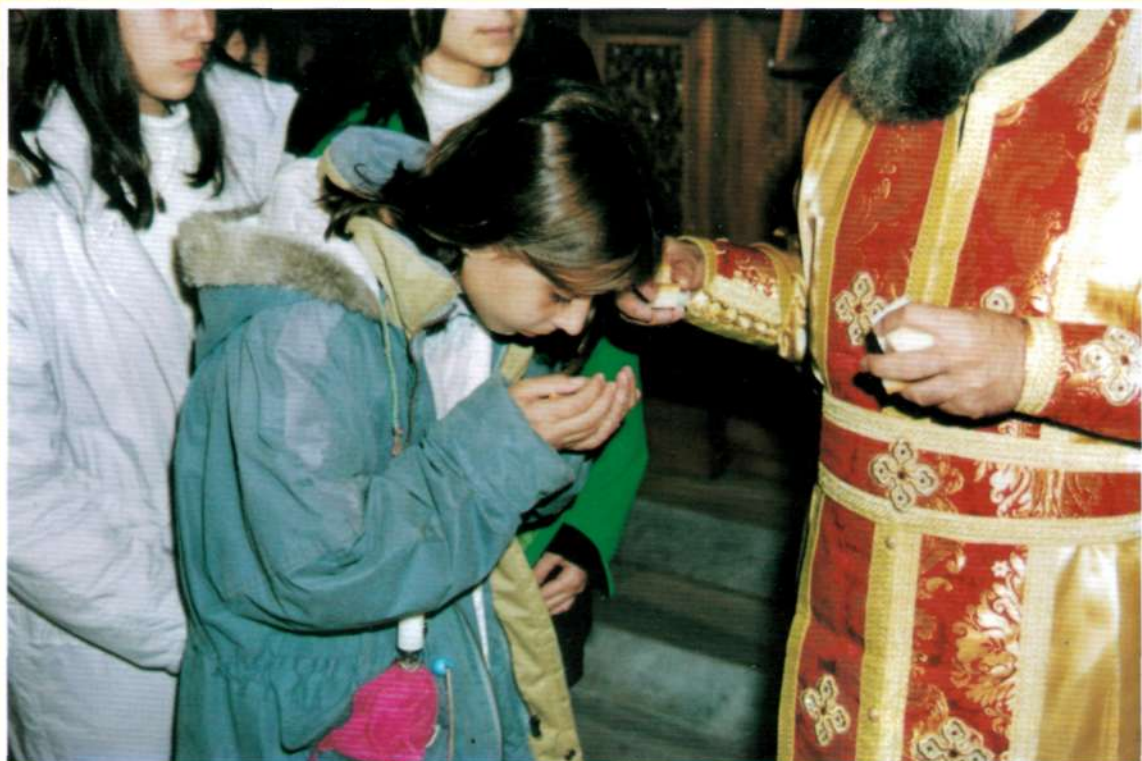
(Ἅγιος Νικόλαος Καβασίλας εἰς ἐρμηνείαν τῆς θ. Λειτουργίας κεφ. μστ').

"Φέρεται πρῶτον ἡ προσφορά εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἣτις σημαίνει τὴν Μαρίαν Παρθένον, φερθεῖσαν ὑπὸ τῶν γονέων της εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Κυρίου, τὴν ὁποίαν ὁ ἱερεὺς μιμούμενος τὸν Ζαχαρίαν τὴν θέτει εἰς τὰ Ἱερά τῶν Ἁγίων, τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν, ἕως ὅτου ἐνδυθῇ καὶ νὰ γίνῃ ἕτοιμος διὰ τὴν Προσκομιδὴν, διὰ τοὺς χρόνους ὅπου διέτριψεν ἡ Παρθένος εἰς τὸν Ναόν. Ἀπὸ ἐκεῖ ὁ ἱερεὺς τὴν σηκώνει καὶ τὴν φέρει εἰς τὴν Πρόθεσιν καὶ σημαίνει τὸν δρόμον ὅπου ἔκαμεν ἡ Παρθένος Μαρία μέ τὸν Ἰωσήφ ἕως τὴν Βηθλεέμ διὰ τὴν ἀπογραφὴν· καὶ ἐκεῖ οὕσα ἡ Παρθένος ἔγγυος, ἐγέννησε τὸν Χριστὸν εἰς τὸ σπήλαιον, τοῦ ὁποῖου σπηλαίου τὸ κοῖλον σημαίνει καὶ ἡ Πρόθεσις· τότε τὸ παιδίον Ἰησοῦν ἔθηκεν ἐν τῇ φάτνῃ καὶ εἶναι τὸ Δισκάριον· τὰ δὲ καλύμματα δηλοῦσι τὰ σπάργανα· ὁ δὲ Ἀστερίσκος δηλοῖ τὸν φανέντα Ἀστέρα, τὸ δὲ θυμιατήριον καὶ τὰ θυμιάματα δηλοῦσι τὰ δῶρα τῶν Μάγων".

(Θεόφιλος Καμπανίας, Ταμείον Ὁρθοδοξίας, Κεφ. ΙΖ').

Γιὰ νὰ πάρει κάθε ἐκκλησιαζόμενος τὸ Ἀντίδωρο στέκεται στὴ σειρά του καὶ περνᾷ ἐμπρὸς ἀπὸ τὸν ἱερέα πού στέκεται στὴν Ὡραία Πύλη. Τὴν ὥρα αὕτη ἐνδείκνυται νὰ ψάλλουν οἱ ψάλτες διαφόρους ψαλμικούς στίχους πού προβλέπονται γιὰ τὴν περίπτωσιν ("Εὐλογήσω τὸν Κύριον ἐν παντί καιρῷ" καὶ "Ὑψώσω σέ ὁ Θεός μου ὁ βασιλεὺς μου...") ἢ προτιμότερον εἶναι νὰ ψάλλουν ὕμνους τοῦ ὁρθρου τῆς ἡμέρας ἢ τίς Καταβασίαις, ἐπειδὴ πολλοὶ πιστοὶ ἔρχονται ἀργὰ στὴν ἐκκλησία καὶ δὲν ἀκοῦνε τοὺς ὕμνους αὐτοὺς πού ψάλλονται πολὺ πρῶτῃ. Πλησιάζοντας στὸν ἱερέα κάθε πιστὸς ἀπλώνει τὸ χέρι, παίρνει τὸ Ἀντίδωρο καὶ ἀσπάζεται τὸ χέρι του.

Μερικοί χριστιανοί δέν έχουν συνηθίσει νά ασπάζονται τό χέρι τοῦ ἱερέως των παίρνοντας τό Ἄντίδωρο. Κάνουν λάθος καί μάλιστα σοβαρό διότι τό χέρι αὐτό πού τούς δίδει τό Ἄντίδωρο, πρίν ἀπό λίγο ἐπιασε, ἔψαυσε τόν ἴδιο τό Χριστό, πού τόν ὕψωσε, τόν ἐμέλισε (τόν ἐτεμάχισε) καί τόν ἦνωσε μέ τό Αἶμα Του μέσα στό ἅγιο Ποτήριο. Αὐτό τό χέρι μοιάζει ἐκείνη τήν ὥρα μέ τό χέρι τοῦ Τιμίου Προδρόμου πού ἀκούμπησε, κατά τή Βάπτισι, "τήν ἀκήρατον κορυφήν τοῦ Δεσπότου". Μοιάζει ἀκόμη μέ τήν Μήτηρ τῆς Θεοτόκου, πού ἐκράτησε μέσα της τόν ἀχώρητο.

Οἱ ὀρθόδοξοι σλαῦοι ἔχουν τήν ὡραία συνήθεια ὅταν προσέρχονται γιά νά λάβουν τό Ἄντίδωρο, νά κρατοῦν ἀνοικτές τίς δύο παλάμες των ἐνωμένες σέ σχῆμα σταυροῦ. Ἐκεῖ μέσα ὁ ἱερεὺς τοποθετεῖ τό Ἄντίδωρο, ἐνῶ ὁ λαμβάνων κλίνει εὐλαβικά τό κεφάλι, καί ασπάζεται τό χέρι τοῦ ἱερέως.

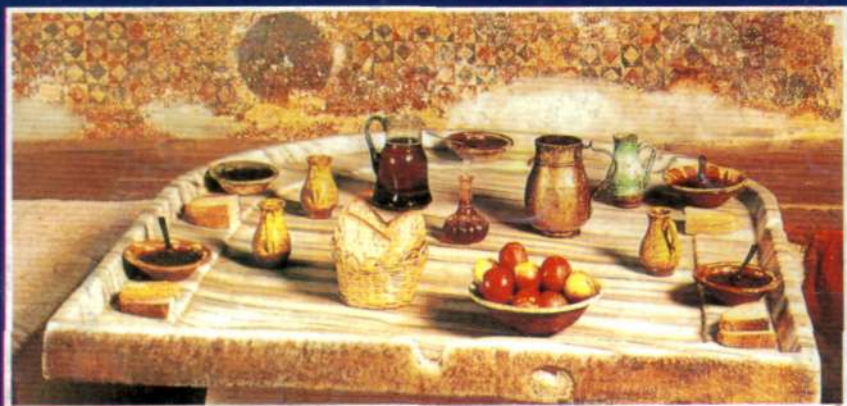
Καί τρώγεται καί φυλάσσεται

Τό 'Αντίδωρο τρώγεται ἐκείνη τήν ὥρα πού λαμβάνεται, ὅταν ὁ χριστιανός πού τό παίρνει εἶναι ἀπό τό πρωί νηστικός. Μερικοί χριστιανοί συνηθίζουν νά παίρνουν περισσότερα κομμάτια 'Αντιδώρου ὥστε νά τό χρησιμοποιοῦν γιά ὅλη τήν ἐβδομάδα, ὁπότε κάθε πρωί πού ξυπνοῦν καί πρίν φάνε τίποτε ἄλλο τρῶνε, ὡς εὐλογία, λίγο 'Αντίδωρο. Πρόκειται γιά πολύ εὐλαβική συνήθεια. Τρώγοντας τό 'Αντίδωρο φροντίζουν οἱ πιστοί νά μή πέσουν ψίχουλα κατὰ γῆς. Σέ ὠρισμένα μέρη συνηθίζουν οἱ πιστοί τά ψίχουλα πού περισσεύουν στή φούχτα τους εἴτε νά τά τρώγουν καί αὐτά, εἴτε νά τά σκορποῦν στά μαλλιά των ὥστε καί τό κεφάλι τους νά λάβει εὐλογία.

Πολλοί πιστοί ζητοῦν νά λάβουν περισσότερο 'Αντίδωρο γιατί θέλουν νά ἐξυπηρετήσουν ἀρρώστους ἢ γείτονες πού δέν μπόρεσαν νά ἔλθουν στήν ἐκκλησία. Καί αὕτη εἶναι εὐλαβῆς συνήθεια πού δείχνει τήν ἀλληλεγγύη μεταξύ τῶν χριστιανῶν, ἀλλά καί τήν πίστη ἐκείνων πού ἔνεκα ἀσθενείας ἢ γήρατος δέν μποροῦν νά ἐπιτελέσουν τό καθήκον τοῦ ἐκκλησιασμοῦ. "Αρρωστος ἄνθρωπος μπορεῖ νά φάει 'Αντίδωρο ἔστω κι ἂν ἤπιε νερό πρίν ἀπό ἔξι ὥρες. "Ἄλλοι πάλιν σέ περιόδους νηστείας κρατοῦν τό λεγόμενο "τριήμερο" καί δέν τρώγουν ἐπὶ 3 ἡμέρες τίποτε ἄλλο παρεκτός τοῦ 'Αντιδώρου κάθε πρωί ἢ στήν Θ' δηλ. στίς 3μ.μ. "Ὅλες αὐτές εἶναι εὐλογημένες συνήθειες πού προέρχονται ἀπό τήν ἐκτίμηση τῆς σημασίας καί τῆς ἀξίας πού ἔχει ὁ εὐλογημένος αὐτός ἄρτος τῆς προσφορᾶς. Πρέπει δε νά σημειωθῇ ὅτι ἐπειδή τό 'Αντίδωρο προέρχεται βασικά ἀπό τήν ἢ τίς Προσφορές πού ἐχρησιμοποιήθησαν γιά τήν ἐξαγωγή τοῦ 'Αμνοῦ ἢ τῶν ἄλλων "μερίδων" μετέχουν ὅλης τῆς εὐλογίας καί δέχονται καί αὐτές τίς εὐχές μέ τίς ὁποῖες ὁ ἱερεὺς προετοιμάζει τά θεῖα δῶρα. "Ὁμως ὁ Μ. 'Αγιασμός τῶν Θεοφανείων πίνεται πρίν ἀπό τήν λήψη τοῦ 'Αντιδώρου.

Ὁ ἱερεὺς δίδοντας τό 'Αντίδωρο λέγει τήν εὐχή: **"Εὐλογία Κυρίου καί ἔλεος ἔλθοι ἐφ' ὑμᾶς"** σέ κάθε χριστιανό πού προσέρχεται. Καί μέ τήν εὐχή αὕτη προσφέρει μιά ἀκόμη εὐλογία, στίς ἄλλες δύο πού εἶναι αὐτό τοῦτο τό 'Αντίδωρο καί ὁ ἀσπασμός τοῦ χειοῦ του. Τό ξαναλέμε: ἡ εὐλογία τοῦ ἱερέως πού ἐλειτούργησε ἔχει πολλαπλή σημασία καί ἀξία. Γι' αὐτό καί ὁ λαός διά στόματος τοῦ ψάλτου ἀνταποδίδων ὅλες τίς εὐλογίες πού ὁ λειτουργός δίδει, τοῦ εὐχεται καί αὐτός στό τέλος τῆς θ. Λειτουργίας: **"Τόν εὐλογοῦντα καί ἀγιάζοντα ἡμᾶς Κύριε, φύλαττε εἰς πολλά ἔτη"**. Ἡ λαϊκή δέ φράση: "παίρνεις 'Αντίδωρο ἀπ' τό χέρι του" ἐξυπνοεῖ πόσο ἀγιασμένο καί εὐλογημένο εἶναι αὐτό τό χέρι, καί κατὰ συνεκδοχήν αὐτός ὁ ἄνθρωπος πού διαθέτει τέτοιο χέρι, ὥστε νά τόν τιμᾷ καί νά τόν ἐμπιστεύσαι.

Τό ψωμί καί τό κρασί,
καρποί τῆς γῆς
καί κόπος τῆς δουλειᾶς μας,
εἶναι ἡ συμβολική
ἀντιπροσφορά μας στό Θεό,
ὡς δῶρα ἀγάπης καί εὐγνωμοσύνης.